

Камінська Н. В. - професор кафедри гуманітарних та загальноправових дисциплін Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

Корупція та організована злочинність є глобальними проблемами світового співтовариства, що становлять небезпеку для соціально-економічного прогресу будь-якого суспільства. Вона загрожує національній безпеці, системно впливає на формування і діяльність владних інститутів, підриває довіру громадян до влади, завдає значної шкоди справі забезпечення захисту прав і свобод громадян, спричиняє суттєві недоліки в діяльності правоохоронних органів тощо. Безперечно, корупція - це злочин міжнародного характеру, що є перешкодою налагодженню і реалізації міжнародних контактів, посягає на нормальні відносини між державами, завдає збитків мирному співробітництву у різноманітних сферах і може призвести до ізоляції країни. Оскільки корупція негативно впливає на міжнародний імідж країни, перешкоджає, а іноді блокує, надходження іноземних інвестицій.

Загалом корупція зумовлює створення в державі загального клімату беззаконня: громадяни вчаться не сприймати всерйоз закони держави і всюди, де можливо, ухилятися від їх виконання. Така ситуація, відповідно, призводить до збільшення рівня злочинності й підриву суспільних інституцій, зумовлює нестабільність у державі, яка за наявності й інших негативних обставин може завершитись соціальним катаклізмом. Багато підприємців, державних чиновників, інших громадян вдаються до корупційних дій з огляду на те, що не можуть розв'язати власні проблеми законним шляхом. Але вони не готові поодиночі відмовитися від наявної системи корупції, оскільки для більшості з них це означало б втрату власної справи, роботи тощо.

Шляхом виходу з такої кризової ситуації можна вважати комплексну систему заходів політичного, правового, економічного й морально-психологічного характеру. Передусім, слід створити прозору систему законів, яка дала б громадянам можливість розв'язувати власні проблеми, не вдаючись до корупції. Однак аналіз законодавства й практика боротьби з цими явищами свідчать, що держави не мають нині дієвих засобів протистояння їм.

Водночас важливим є теоретичне вивчення, аналіз ^ чинних національних та міжнародно-правових документів у цій сфері. Йдеться, передусім, про спроби розкрити суть корупції. Зокрема, найпоширеніше її визначення наявне в **Довідковому документі ООН про міжнародну боротьбу з корупцією**: зловживання державною владою для отримання вигод в особистих цілях. Практично ідентичним є визначення корупції,

запропоноване Світовим банком. Вважаємо, що на сьогодні такі тлумачення корупції є до певної міри обмеженими.

Більш розгорнуте визначення корупції розроблено міждисциплінарною групою Ради Європи 1995 року, згідно з яким це - хабарництво та інша поведінка осіб, яким доручено виконання певних обов'язків у державному чи приватному секторі, що призводить до порушення обов'язків, покладених згідно із статусом державної посадової особи, приватного працівника, незалежного агента чи інших відносин і має на меті отримання будь-яких незаконних переваг для себе та інших [1]. Як бачимо, розширено коло суб'єктів корупції (державні посадові особи, співробітники приватного сектору), а також її цілі (особиста зацікавленість, набуття переваг в інтересах інших). Це свідчить, що міжнародне співробітництво не звужує розуміння корупції до продажності й підкупу посадових осіб державного чи приватного сектору, адже вона сягає за межі «угоди» між стороною, яка підкупає, і тією, яку підкупають. Корупція в цьому значенні передбачає посадові крадіжки та інші форми неправомірного використання своїх повноважень, статусу і витікаючих з нього можливостей для отримання різноманітних переваг, пільг.

Однак більшість документів, які містять такі визначення, не є обов'язковими, а серед міжнародних нормативно-правових актів не можна констатувати наявність єдиного, точного визначення корупції. Натомість існує перелік видів правопорушень, що підпадають під корупційні.

Страсбурзька конвенція «Про кримінальну відповідальність за корупцію» 1999 року передбачає заходи, які повинні бути прийняті на національному рівні, не виключаючи кримінальну відповідальність фізичних та юридичних осіб за корупційні злочини. **Конвенція Ради Європи «Про цивільно-правову відповідальність за корупцію» 1999 року** визначає корупцію як продажність і підкуп публічних посадових осіб за неналежного виконання обов'язків чи поведінки отримувача хабаря, надання неналежних пільг і переваг чи їх обіцянки. Таким чином, її положення спрямовані на захист інтересів осіб, яким завдано збитків унаслідок корупції. Водночас

Конвенція ООН «Проти транснаціональної організованої злочинності» 2000 року передбачає криміналізацію корупційних діянь, відповідальність юридичних осіб, які здійснюють підкуп публічних посадових осіб, а також визначає заходи на національному рівні, яких вживають з метою попередження та виявлення корупції серед публічних посадових осіб.

Аналіз міжнародно-правових документів свідчить про існування різних підходів розуміння корупції, але спроби на міжнародному і національному рівнях розробити і нормативно закріпити уніфіковане поняття цього явища свідчать про просування науки у вивченні корупції. Це полягає, передусім, у відході від точки зору, за якою корупція зводилась лише до банального хабарництва. Відмовившись від звичного інструментарію («зловживання», «хабар», «перевищення» тощо), більшість національних учених і практиків керуються конвенційним шляхом, через з'ясування суті явища за допомогою єдиного підходу до методології його вивчення, узгодження найважливіших ключових моментів.

За межами правового поля України, у контексті міжнародного права та правових систем розвинутих демократичних країн, терміни «корупційні злочини», «корумповані особи» мають певну регламентацію, що зумовлює порушення питання про наукові дослідження стосовно доцільності і перспектив їх імплементації. Так, поняття «корумповані особи» стосується осіб, які виконують державні повноваження або займають державну чи виборну посаду (магістрів, третейських суддів, експертів, чиновників), яким доручено виконання функцій судочинства, примирення та посередництва, прийняття певних рішень, а також іноземних державних посадових осіб.

Відповідно до міжнародних конвенцій, іноземного законодавства, найбільш поширені корупційні злочини передбачають: активний та пасивний підкуп посадових осіб держави та іноземних посадових осіб, парламентарів, посадових осіб міжнародних організацій, суддів; спробу отримання або отримання, прямо чи опосередковано, особою, яка здійснює публічні функції, предметів грошової вартості, іншої користі (подарунок, послуга, обіцянка або перевага для себе чи іншої особи, організації, в обмін на будь-яку дію чи бездіяльність) під час здійснення ними публічних функцій; активну та пасивну «торгівлю впливом»; відмивання доходів, отриманих від корупції; використання рахунків для відмивання коштів, отриманих від корупційних злочинів.

На думку О. М. Собоного, нормативно-правова база України традиційно використовує відмінний від європейського термінологічний апарат, де синоніми терміна «корупція» мають іншу назву, а тому неможливо випадають зі сфери правового впливу [2]. Складається враження, що у правовому полі України існує прогалина.

Цілісна картина міжнародно-правових засобів боротьби зі злочинами корупції, на нашу думку, формується на основі аналізу діяльності міжнародних інституцій. Існують приклади, коли окремі міжнародні організації розглядають корупцію як технічну проблему, що належить до внутрішньої компетенції держав, намагаючись замаскувати її під дипломатичні звичаї [3].

Усвідомлення на рівні ООН необхідності розроблення універсальної конвенції з питань боротьби з корупцією припадає на початок 70-х років і означене прийняттям низки нормативних актів у сфері міжнародних фінансових та комерційних угод. Її зацікавленість у побудові справедливого світопорядку підкреслюється шляхом аналізу **Резолюції ГА ООН 34/169 1979 року**, яка містить **Кодекс поведінки посадових осіб щодо підтримання правопорядку**, і **Резолюції ГА ООН 40/34 1985 р.**, що інкорпорує **Декларацію основних принципів для жертв правосуддя і зловживання владою**. Спеціальний науковий інтерес стосується Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 року, що включає спеціальні положення щодо підкупу як підстави для визнання недійсними міжнародних договорів (ст. 50). **Декларація ГА ООН про боротьбу з корупцією і хабарництвом при міжнародних комерційних угодах 1996 року** містить **Міжнародний кодекс поведінки державних посадових осіб**.

Злочин міжнародного характеру у формі корупції як предмет договірної врегулювання отримав своє закріплення і на регіональному рівні. Прикладом європейського вкладу у справу боротьби з корупцією є

діяльність Ради Європи (*Програма дій по боротьбі з корупцією 1996 року, Конвенція про кримінальну відповідальність за корупцію 1998 року*), Європейського Союзу (*Конвенція про боротьбу з корупцією серед посадових осіб Європейських співтовариств або посадових осіб держав - членів ЄС* охоплює всі кримінальні діяння, пов'язані з корупцією серед посадових осіб - активну та пасивну корупцію посадових осіб Співтовариства та посадових осіб держав - членів ЄС; *Комюніке про комплексну політику ЄС у боротьбі з корупцією та ін.*). Відповідні здобутки в цій сфері існують і в інших регіонах світу, у межах Організації американських держав, Організації економічної співпраці та розвитку тощо.

Протидія корупції зумовлює як розробку і забезпечення реалізації досконалого законодавства, узгодження його з міжнародно-правовими актами з цих питань, так і встановлення практичного міжнародного співробітництва. Така боротьба з різних ініціатив, декларацій зобов'язана перетворитися в постійні ефективні заходи з їх виконання на національному і світовому рівнях. Тільки скоординовані дії країн можуть дати позитивні результати у боротьбі з корупцією, особливо щодо «відмивання» незаконно отриманих капіталів, у боротьбі з наркобізнесом тощо. Використання позитивного зарубіжного досвіду сприятиме усуненню недоліків чинного законодавства, дасть змогу озброїти працівників правоохоронних органів сучасними ефективними заходами, іншими механізмами.

Досвід боротьби з корупцією у зарубіжних країнах є різноманітним, адже він залежить від значної кількості взаємопов'язаних факторів і враховує соціальні умови, рівень економічного розвитку, політичної культури. Безперечно, подолання та запобігання цього явища - це завдання всієї світової спільноти, тому першочерговими заходами на рівні регіонального чи міжнародного співробітництва є:

- взаємодопомога у розслідуванні кримінальних справ, використання міжвідомчих спеціальних сил при розслідуванні;
- конфіскація незаконно придбаного майна згідно з положеннями міжнародно-правових актів (Конвенції ООН про незаконне розповсюдження наркотиків та психотропних речовин та ін.);
- технічна співпраця (стратегічне планування відповідних програм, реформа законодавства, судової і правоохоронної систем, підготовка кадрів);
- регіональні акції, зокрема контроль за показниками про роботу державних службовців, митниці, імміграційних служб і трудові ресурси;
- обмін інформацією про технологію корупціонерів, законодавство, яке спрямоване проти корупції, результати наукових семінарів і досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДжЕРЕЛ

1. Лунеев В. В. Преступность XX века. Мировые, региональные и российские тенденции / В. В. Лунеев. - М. : НОРМА, 1999. - 271с.
2. Собовий О. М. Загальні аспекти проблеми удосконалення правового забезпечення боротьби з корупцією [Електронний ресурс] / О. М. Собовий. - Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua>. - Назва з екрана.
3. Шульце К. Фонды ЕС и новые члены открыты для мошенничества? / К. Шульце // Государственное управление в переходных экономиках. - 2004. - С. 15.